APEL PENTRU O INTERPRETARE NEPĂRTINITOARE A REVOLUȚIEI FRANCEZE: ,,REFLECȚII ASUPRA REVOLUȚIEI FRANCEZE", DE FRANÇOIS FURET

Autor: Iulian-Alfred Husac | 29 decembrie 2021

În anul 1978 François Furet a publicat la editura franceză Gallimard cartea *Penser la Révolution française*, tradusă în română cu numele de ,,Reflecții asupra Revoluției franceze" și publicată la editura Humanitas. Furet și-a dedicat o mare parte din carieră studiului Revoluției franceze, dovadă fiind una din cărțile sale anterioare, scrisă în colaborare cu Denis Richet, *La Révolution française* (1965). Furet și stilul său distinct de a scrie sunt puse în slujba *interpretării* liniei de fapt și a liniei de idei ce traversează *punctul terminus* de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cu toate acestea, trebuie să vă atenționez că citirea reflecțiilor sale sau, mai bine zis, a *interpretărilor* sale, necesită un bagaj de cunoștințe considerabil cu privire la desfășurarea evenimentelor din timpul Revoluției franceze, cartea sa nefiind o expunere simplă, ci o prezentare conceptuală, abstractă, pe alocuri greu de pătruns, ce poate dezarma cititorul neinițiat în acest subiect.

Din primele pagini, Furet ne dezvăluie realitatea tristă ce subzista printre istoricii Revoluției franceze încă din acei ani. Aceștia erau obligați să se identifice cu o opțiune politică. Mai mult chiar, *fiecare istoric al Revoluției franceze trebuie să se identifice cu perioada examinată: regalist, liberal sau iacobin.* Despre eveniment există deci scrieri regaliste, iacobine, anarhiste, liberale și toate acestea nu adaugă complexitate interpretării acestuia, ci mai degrabă ele se constituie în *istorii ale identității.* Prin scrierile lor, mulți dintre istorici au ales tabăra conformă cu credințele lor lăuntrice, transformând Revoluția într-un subiect ideologic.

Această idee anterior menționată vine în completarea unei mari probleme în examinarea istorică a evenimentelor care au însemnat căderea Vechiului Regim. Istoriografia Revoluției franceze (mai exact, totalitatea scrierilor istorice cu privire la perioada 1789 –

1794) era dominată, până la acel moment, de opiniile de stânga. Această propensiune a scriitorilor de stânga adună nume importante ca Jaurés sau Mathiez, care au creat ideea revoluției-origine, înrudirea în plan teoretic și factual a două revoluții de mare anvergură în istorie: cea franceză de cea bolșevică. Puntea de legătură este una virtuală, creându-se un fel de *filiație* între cele două fenomene, 1789 și 1917 fiind apropiate de istoricii francezi care caută în cea dintâi semnele celei de-a doua revoluții, după cum este foarte bine subliniat în carte: ,,Bolșevicii au strămoși iacobini, iar iacobinii au avut anticipări comuniste.”[1] Furet combate această idee, subliniind că Revoluția franceză este o primă experiență a democrației, nu o manifestare a socialismului.

Problemele și soluțiile la acestea sunt prezentate de Furet pe parcursul cărții sale:

1. Interpretarea *obiectivă*, încetarea identificării cu personajele istorice și cu faptele acestora. Accentul pe istoricitatea fixată în propriul ei timp, pe o istorie *comemorativă*, căreia îi lipsește voința de cunoaștere reală a trecutului, întâietatea istoriei cuprinse de un subiectivism visceral, a sărăcit lecturile istoriografice și entuziasmul cărturarilor.
2. Nu mai puțin semnificativă este analiza evenimențială a Revoluției, care a stagnat progresele în acest domeniu, fapt pentru care autorul face apel pentru o *tratare conceptuală* a istoriei.
3. Departe de a fi doar o serie de evenimente strict produse de condițiile sociale precare și conflictele de clasă (de unde și denumirea de ,,revoluție burgheză”), în Revoluția franceză au jucat un rol important și scopurile politice. Prima sarcină a istoriografiei revoluționare este de a redescoperi *analiza politicului ca atare*, iar ,,prețul” ar consta în faptul că ceea ce poartă denumirea de ,,conștiință revoluționară” n-ar fi un produs lipsit de influențe și, pe de altă parte, istoricilor le incumbă obligația de *conceptualizare* a Revoluției, afirmă Furet.
4. „Revoluția-mamă” sau ,,Revoluția-origine” este o invenție a intelectualilor francezi de stânga (și continuată de comuniști) în scopul legării a două evenimente diferite, Franța sfârșitului de secol XVIII de Rusia începutului de secol XX, ,,notre mère à tous” fiind un deziderat utopic, supralicitat după Revoluția bolșevică, în special de istorici ca C. Mazauric și A. Soboul.

„La Revolution est terminée”

Eșecul marxiștilor de a se distanța de tradiția practicată de revoluționarii francezi i-a condus pe aceștia la transformarea Revoluției într-o schemă vulgară de tip marxist. Alexis de Tocqueville și Augustin Cochin sunt luați drept exemple în demersul avut de Furet în evidențierea ideii sale. Autorul afirmă că cei doi istorici, deși în aparență au conceptualizat total opus Revoluția, au contribuit de fapt la înțelegerea *complementară* a fenomenului.

În primă instanță, Tocqueville – prin cartea sa *L'Ancien Régime* – se remarcă prin afirmarea tezei continuității, conform căreia predispozițiile revoluționare se remarcă încă de sub Vechiul Regim. Revoluția nu este un fenomen nou, nu este o origine, ci este urmarea firească a cauzelor claustrate în anii dinaintea ei. ,,Revoluția vine chiar pe firul Vechiului Regim."[2] Pentru el, Revoluția perfecționează statul administrativ și societatea egalitară a căror prezență era remarcabilă încă din vremea vechii monarhii. Orice încercare de aparentă conceptualizare de literatura marxistă este sortită eșecului: evenimentele de natură politică și ideologică descalifică analiza cauzală de tip economico-social. Atunci, de ce procesul politic de continuitate a luat forma unei revoluții? Răspunsul ne este dat tot în cartea lui Tocqueville: substituirea de către intelectuali a oamenilor de acțiune, într-o mișcare fără precedent de democratizare. Filosofii și oamenii de litere au devenit *purtătorii de cuvânt* ai poporului, deoarece funcția politică anterior deținută de nobilime a fost ,,anulată" de monarhia Vechiului Regim. Literatura a primit funcție politică, iar poporul francez, privat de libertatea concretă, s-a îndreptat spre o libertate abstractă. Mai departe, noua nevoie de *libertate* a fost creată de această pleiadă de scriitori și filosofi care ,,au substituit faptului dreptul, echilibrului de interese și aprecierii mijloacelor, principiile, iar puterii și acțiunii, valorile și scopurile."[3]

Mai apoi, în completarea lui Tocqueville vine Augustin Cochin. Ruptura revoluționară este, conform lui Furet, subiectul de interes pentru analiza acestuia, anume vidul de putere creat prin mișcarea revoluționară prin raportare la *voința poporului* și fenomenul de ,,invadare" a vidului respectiv. În continuare, este afirmată ideea lui Cochin care, deși pune accentul pe mișcarea iacobină la fel ca literatura istorică de stânga, constă în definirea iacobinismului, care a reținut în rândurile sale *discursul imaginar al puterii (voința poporului)*, pe când istoriografia mai înainte menționată rămâne la afirmația că întreaga Revoluție este caracterizată de participarea populară la putere. Revoluția, în accepțiunea sa, face ca societatea să-și recompună simultan legitimitatea politică și puterea administrativă centrală, legitimitatea democratică ,,invadând" deci acel vid apărut în urma rupturii, întreaga ordine socială și politică aparține acum voinței poporului. Voința poporului a absorbit, ca într-un *paradox democratic*, atât societatea, cât și statul, iar luptele ce vor urma vor avea ca obiect dreptul exclusiv de a reprezenta această voință. De asemenea, demnă de menționat este tratarea de către Cochin a Revoluției ca *discontinuitate*, în aparență opus lui Tocqueville: pentru acesta, revoluția nu se naște ca urmare a condițiilor socio-economice, ci dintr-o mișcare politică. Mișcarea politică are ca scop manipularea corpului social și cucerirea puterii de către grupuri anonime, care își arogă suveranitatea în numele ,,poporului", prin instaurarea unui fel de *democrații directe*. Această arogare nu poate conduce decât la instabilitate și uzurpări constante, trăsături ale puterii revoluționare.

Lucrarea de față reprezintă un fascinant demers ce are în vedere dezbaterea moștenirii și evenimentelor Revoluției, în care ni se amintește, pe un glas critic, sarcina

istoriografiei revoluționare: de a redescoperi analiza politicului și învățarea *conceptuală* a istoriei. ,,Ea [istoria Revoluției] trebuie să comunice problemele pe care caută să le analizeze, datele pe care le utilizează, ipotezele pe baza cărora lucrează și concluziile la care ajunge.”[4], astfel, parafrazându-l pe Claude Lefort, Furet reușește să redeschidă istoriei drumul către reflecția politică, de la care aceasta deviase. Într-o lucrare de filosofie politică a Revoluției franceze, Furet îmbracă haina filosofului politic, făcând jocul idee-realitate istorică, cu scopul relevării simbolisticii și mecanismelor profunde ale Revoluției franceze.

NOTE:

[1] François Furet, *Reflecții asupra Revoluției franceze*, Editura Humanitas, București, 1992, p.22

[2] Ibidem, p.35

[3] Ibidem, p.57

[4] Citat extras de pe site-ul: https://fdocuments.fr/document/claude-lefort-penser-la-revolution.html

Imagine: Eugène Delacroix – „La liberté guidant le peuple”; Sursă: Wikimedia Commons